

MOZOG NAGY IMRE

Jár a baka, jár (4.)

Részlet a *Fújnak a fák, Ides* című önéletírásból

2014-ben, az első világháború kitörésének századik évfordulója táján folytatásban közöltünk több részletet egy nagyváradi postamester frontélményeket megörökítő, torzóban maradt emlékiratából. Újabb sorozatunkat a hadikórházak – háborús memoárokból ritkán megörökített – világából válogattuk, a halálos fejszét csodával határos módon túlélő fiatalember emlékeiből. Érmellék, azon belül Albis szülötte 1892. október 8-án látta meg a napvilágot, egy föld nélküli zsellércsalád sokadik gyermekeként. Félbemaradt önéletírása gyermek- és ifjúkorát, az első világháború előtti „boldog”(?) békeidőket, frontélményeit, kései tanulmányait és Trianon után váradi polgárként megélt éveit tartalmazza, 1924-ig bezárólag. A két világháború között nagyváradi, erdélyi lapokban olykor cikkeket, verseket közlő, vitathatatlan íráskészséggel, humorral, végzettségénél magasabb műveltséggel rendelkező tollforgató hagyatéka hiteles dokumentum és lebilincselő olvasmány.

Sz. A.

Elmúlt szeptember [1916 – szerk. megj.], vele együtt a nyárias meleg is. Már annyira javultam, hogy két bottal ki-be jártam a kórházból. Nem nyertem volna se futó-, se gyaloglóversenyt, de elevickéltem oda, ahová indultam.

Két hónappal korábban magam se hittem volna, hogy végül is két kezem szinte teljesen visszanyeri a mozgáskészségét, jobb lábammal is kibékültem, időnkénti idétlenkedései ellenére. De a bal, ha mozdítható lett is, nagyjából béna maradt. Nyugtattgattak az orvosok, hogy javulni fog még annak is az állapota. Aki ismer, tudja, hogy 1916 óta végigsántikáltam vele eddigi életemet. „Az a kis sántikáló, ideges emberke?” – kérdezték, ha rólam esett szó valahol. Így ismertek előbb a bajtársaim, aztán a falumbeliek, a pesti és a váradi kollégák, a környékbeli lakosok Nagyváradon, a Téglavető, a Ferenc, majd a Temető utca tájékán.

Itt csak az „ideges” szóra térnék vissza egy pillanatra. Igen, sajnos nemcsak a bal lábam, az idegrendszerem is örökre

megőrzött valamit az 1916-os nyári, tragikusan-szerencsés koponyalövésből. Azelőtt se voltam a megtestesült nyugalom, de addigi felfortyanásaimat inkább a Veres Péter-i jelzővel, a kivagyisággal magyaráznám. Rokkanttá válásom után azonban – orvosiilag bizonyíthatóan – az agyamat ért sérülés is közrejátszott abban, hogy alkalmazkodási képességem csökkent, hirtelen fölfortyantam, idegrendszerem – főleg időjárás hatásokra – eléggé megkínzott. Testi fájdalmakkal is. Egy-egy meteorológiai front, ahogy ma becézik, kimondhatatlan fájdalmakkal jár a mai napig, néha alig tudok a rossz lábamra ráállni. Bottal sántikáltam végig az életemet, de némelykor olyan felfokozott idegrendszeri fájdalmak közepette, hogy a legszívesebben belevágtam volna örökké viselt botomat a tükörbe, kirakatüvegekbe, ablakokba, akárhová idegesítő környezetembe. És eközben lírai verseket kezdtem írogatni, egyre inkább elhitetvén magammal, hogy.. bár autodidakta, de született költő vagyok, és csak kényszerűségből keresem mással a kenyerem...

Október elején az érmihályfalvi kórház főorvosa is úgy ítélte meg, hogy nekik már nincs több tennivalójuk velem. Elindítottak Debrecenen át –

mivel a 39-es közös gyalogezredhez tartoztam, minden irantom ott volt – Königrätzbe, mert akkor ott állomásozott az ezred. Egy katonai üdülőbe helyeztek el, hogy kipihenjem a június közepe óta tartó kórházi pihenéseim fáradalmait. Szanatóriumféle volt az, szabadabb házirenddel, mint a kórházaké. A koszt nemigen volt jobb, mert Monarchia-szerte romlott a közellátás. Akkor még két bottal jártam, sajnos, Königrätzben jól körülnézni se igen sikerült, terhesnek éreztem a hosszabb sétákat. Azt hallottam különben ottani bajtársaktól, hogy azidőt a város lakói mindenfélével megórálták ezredünk katonáit, ami a kezük ügyébe esett. Már a fronton is, de itt aztán igazán kezdtem érezni, mennyire gyűlölik a magyar – vagy magyarországi – embereket a más nemzetiségűek lakta területeken. Minden etnikum letette volna a nagyesküt, hogy a magyarok miatt élnek úgy, ahogy élnek? Ha ez kevés volt a gyűlölködéshez, még a mindnyájunkat egymás ellen kijátszó osztrákokkal is összefogtak, ha tudtak, hogy a magyaroknak ott ártsanak, ahol csak lehet.

Nagy nehezen, idegen bajtársak közbenjárásával sikerült vásárolnom ott egy cseh-szövöttes, fehércsíkos fekete nadrágot és egy pár cipőt, mert a komisz nadrágom már igen szárnalmas képet mutatott, a bakancsom is cafatokban lógott rólam. Mindkét onnan hozott holmim olyan jó minőségű volt, hogy egyiküket se sikerült éveig teljesen elnyűnöm. Elgondolkodtam rajta, ha a szorgalmas magyar nép és a korszerűen termelő, fejlett iparú cseh nép összefogott volna ahelyett, hogy eszi egymást, nem ment volna-e előbbre a közös sorsunk. Bennem mindmáig – pedig sokat szenvedtem pusztán amiatt, hogy magyar anyanyelvűnek születtem – nem volt soha, mostan sincs semmiféle gyűlölet a Kárpát-medence, a volt Osztrák–Magyar Monarchia más népei ellen. Ki tehet arról, hogy minek született? Arról már sokkal inkább, hogy mivé lesz. [...] Balek se voltam, és rögtön észrevettem, ha idegen népek „ellenem” vagyis „ellenünk” szervekednek, rajtunk akarják kitombolni a mérgüket, ama egykorvult – vagy csak beléjük beszélt – bűnök, hibák, mulasztások miatt, amelyeket a minket magyarokat is semmibe vevő, kasztrendszerüket védő saját uraink elkövettek. Bántani sose bántottam senkit, de hagyni se hagytam magamat. Szemébe mondtam kinek-kinek érdeme szerint, ha úgy láttam, hogy hülyének néznek. Ezért aztán voltam én életemben már „kommunista”, „nacionalista”, „antiszemita”, „zsidó-

bérenc”, mindenféle aszerint, hogy kinek miért vágtam vissza. Idegrendszerem zaklatottsága – különösen az első években – sok konfliktus forrása volt, amelyeknek kirobbanásában én sem voltam vétlen, elismerem. [...]

November elsején felülvizsgálatra bocsátottak, és végleg kiszuperáltak, azaz katonai szolgálatra alkalmatlannak minősítettek. Papírt kaptam róla, hogy többé nem lehetek lövészárk-töltelék. Bár én, botor módon, eleinte szerettem katona lenni, ez a döntés egyáltalán nem keserített el. Azon kezdtem törni a fejemet rögvest, hogy hadirokkant mivoltom talán elősegíti régi vágyam teljesülését: a továbbtanulást.

November negyedikén, névestémen már otthon is voltam Albison. Szegény jó szüleim nem tudták, hogy jövök – ezt Ides se érezte most meg? –, nem is volt módjuk megemlékezni névestémről. Én se nagyon örvendtem váratlan hazaérkezésemnek, azt hiszem, ők se nagyon lelkesedtek érte. Már csak nyomorék voltom miatt. Valamilyen címen kaptam az ezredtől pár száz koronát, azt rögtön odaadtam nekik. Másnap, ötödikén, nevem napján, sose felejttem el: szükségem elvégzésére indultam a háztól 18-20 méternyire levő budiba. Már írtam, hogy udvarunk lejtős volt, most meg a nagy őszi esőktől bokáig érően sáros. Zuhogott az eső. Alighogy a tornác könyöklőjétől eltávolodtam, hogy két botom segítségével folytassam utam a kerti vécé felé, megcsúsztam a sárban, hasra vágódtam, mindenem – ruházatom, arcom,

orrom, szemem, fülem – merő agyagos sár lett! Szegény jó Ides vette észre, kiszaladt a házból, valahogy segített ép kezével fölkecmeregni, aztán eltámolyogni a vécéig, meg vissza. Ha az egekben lakozó Úristen hallotta volna, mit én akkor neki címezve cifráztam, bizonyára csuklani kezd, és úgy mondta volna: „Micsoda??? Hadd hallom még egyszer, ha mered!” Ides vizet mert a dézsába, lemosott engemet, beáztatta a ruhámat. Én kissé felmelegítettem magam a kemencénél, elkeseredésem táplálta dühömet lehűtöttem valamelyest, aztán papírt és írószerszámot kerestem elő, és nekiültem dühömet kiönteni egy levélbe, amelyet egyenest Hazay Samunak, a honvédelmi miniszternek címeztem Budapestre.

Ugyan mit írhat egy kisemmizett paraszt, egy kiszuperált hadirokkant a miniszternek? Írtam, ahogy a lelkemből fölfakadt tályogból ömlött a genny. Ápertén közöltem, hogy nézetem szerint nekem nem lehet az az osztályrészem, ami ma itthon velem történt, miközben ezrek és ezrek lógnak, csálnak, lopnak a hátszágban, meggazdagodnak abból, hogy én disznók módjára fekszem a sárban. Jeleztem, hogy nem magamról szólok, hanem „rólunk”, a hasonló sorsot élőkről. Megírtam, hogy én volnék öreg szüleim egyetlen támasza, de most ők támasztanak engem, hogy a sárból föltápáskodjam. Arra kértem, ne pénzzel segítsenek rajtam, hanem adjanak módot arra, hogy tanulhassak, olyan munkát vállalhassak, olyan pályára mehessek, ahol becsületesen, szorgalommal, tisztességes munkával megkereshetem a kenyeremet. Tisztelettel kértem, segítsen nekem hadirokkant-iskolába jutni, tanulni, emberré válni! Hivatkoztam József főhercegre, gondoltam, egy kis dicsekvés sose árt... (Most jövök rá: azért nincs meg nekem a főherceg kártyája, mert mellékeltem bizonyítékul a honvédelmi miniszternek küldött, igen-igen elkeseredett levelemhez!)

Na, gondoltam, lássuk, mi lesz! Otthon is csak üldögéltem, olvastam, próbáltam Csókási Zsuzsikához kedves lenni, mikor át-átlátogatott hozzánk, úgyszintén Kolozsvári Piroskához, akit Zsófi néném lankadatlan buzgalommal próbált velem összeharagolni. Egy ideig nem értettem, miért e nagy buzgalom. Aztán egyenest megkérdeztem. Zsófi néném akkor leült mellém, és emlékezetem szerint a következőket válaszolta:

– Idefigyelj, Imre! Nem árulok zsák-bamacskát! Sokat, nagyon sokat töprengtem rajtad, a te sorsodon, mióta ilyen súlyosan megsebesültél. Te is tudod, hogy sose lesz már belőled egészséges, ép ember! A nyomorult taljánok kilóttak a mindenre alkalmas férfiereberek sorából. Én nagyon szeretlek téged, rettentően sajnállak. Törtem a fejemet, hogyan is lesz tovább? Félig-meddig bénán mit tehetsz, hogy megélj? Kiállsz a templom mellé egy kalappal? Az a mit tudom én, hány korona, amennyit most időnként kapsz, mint hadirokkant, meddig jár? És ha jár is, ér-e valamit? Édes szüleink elesettek, idősök, előbb-utóbb a saját lábodon kell megállnod. Az épebbik fél lábodon. Hogy fog az menni? Mondod, hogy tanulni akarsz. Akarni könnyű, de megtenni nehéz, de addig is, miből, hol, kinek a pénzén? Szükséged lesz valakire, aki majd kitart melletted, mert neki sincs más választása. Csókási Zsuzsika nagyon rendes lány, de ő bárkihez hozzámehet, és ha terhessé válik neki az állapotod, bizony előbb-utóbb odébállhat. Buknak rá a férfiak. Itt van viszont ez az én kis mostohalányom, Piroska, akit második uram, Kolozsvári Mihály bátyád hozott magával a házasságba. Szép arcú, munkaszerető, tiszta, rendes lány. De ó-lábú! Feléje se néznek a férfiak, már az a kevés legény se, aki megúsza eddig a háborút, és itthon maradt. Hogy fogom én Piroskát férjhez adni, mégpedig nem akárkihez, hanem tisztességes, rendes emberhez? Másfelől meg itt vagy te, nyomorék! Hol kapsz te egy rendes lányt magadnak, aki majd ki is tart mellet-

ted? Arra gondoltam, az Isten is egymásnak tartogat benne-
teket. Te most 24 éves vagy, ő meg 18 múlt januárban. Nem
kell senkinek a mi ó-lábú Piroskánk, hiába rendes lány, mos,
főz, takarít, varr, sző, ért az mindenhez, állatot nevel. És ha
kiöltözik, nem vallasz vele szégyent sehol!

– Szóval Zsófi néném azt akarja, hogy vegyem el Piroskát? És
ha nem tanulok, vajon miből élünk? A hadigondozótól
kapott koronákból?

– Dehogyan! Piroška visz egy kis szőlőrészt, néhány hold föl-
det is a házasságba, azt bízd csak rám!

– De én nem akarom, hogy más tartson el! Tanulni akarok
valamilyen szakmát, amelyet a rossz lábammal is lehet úzni!

– Attól megteheted, Piroška megvár téged, amíg kitanulod,
amire vágyakozol. És elmehettek városra, ahová mindig is
vágtyál.

A Hazay Samunak írt levelet Ides vitte el az ottományi postá-
ra. A jegyző kezelte Albison a postát, nem akartuk, hogy a
levelemet eltökítse, ezért Ides maga vitte a postáig, és ajánlva
adta föl. Hozta róla a vevényt. Pár nap se telt el, jött a postás
az első rokkantsági nyugdíjammal, 540 koronával. A nagy-
szombati Hadirokkant Illetmény Számfejtő Hivatal bélyegző-
jével. Kár volt így kirohanni – gondoltam –, ha ilyen gyors a
segítség. De pár nap múlva újabb postai küldemény érkezett:
behívó volt benne, hogy a debreceni pótkáderen át mielőbb
jelentkezzem a Budapesti Országos Hadigondozó Intézet
(OHI) irodájában, utókezelésre való beosztás végett. Hiszen
akkor ez nem a Hazaynak írt levél következménye...

Mint később megtudtam, az volt a rend, az általános eljárás,
hogy a rokkantak végleges elbocsátása után az első hónap-
ban ki-ki megkapta a rokkantsági fokának megfelelő nyugdí-
ját, a másik hónapban pedig behívták utókezelésre, az OHI-
ba, ahol a sebeit gyógyígtatták tovább, és szükség esetén,
vagy ha érdemes volt rá, rokkantsága súlyossága szerint,
esetleg új munkaköréhez megfelelő ismeretek szerzéséhez
kapott lehetőséget. Erre az időre az OHI állományába tarto-
zott, az OHI-hoz utalták a nyugdíját is, de a havi 120 korona
háborús pótlékot továbbra is a rokkant kapta kézhez. Én,
amikor a hónap végén elutaztam a behívóban jelzett helyre,
Budapestre, ezt a pénzt is a szüleimnek utaltattam át. Így
aztán ők kapták otthon a hadisegélyt is, meg az én háborús

pótlékomat is. A jegyző úr pedig, a
jelek szerint, tanult az előbbi esetek-
ből, mert hiánytalanul elszámolt min-
dent a szüleimnek. Sőt, ha találkozott
Idessel, nem „Mozog Nagy Sándorné
lelkem”-nek, hanem „Zsuzsi néném”-
nek kezdte szólítani. – Javultak köz-
tünk a diplomáciai kapcsolatok...

De hát nem rohantam én Debrecenen
át Budapestre, hiszen nem is tudtam
két bottal üttyre-fütyyre rohangászni.
Ráér az majd november végén, gon-
doltam, szüleimmel egyetértve. Hadd
lássuk, nem jön-e addig valamiféle
válasz a minisztertől, aki mégse tehe-
ti meg – ha nem is kedvező az elinté-
zés –, hogy válasz nélkül hagyjon egy
olyan hangvételő levelet. – Gondol-
tam én. Ő mást gondolhatott, mert
hiába vártam a választ.

Teltek a novemberi napok, és én,
akarva, nem akarva, megint belesza-
golgattam – újságokat forgatva,
emberekkel beszélgetve – a háborús
ország napi eseményeibe. „ERDÉLY
FÖLSZABADULT!” – harsogta egy vas-
tag főcím, és lelkesen ecsetelte, hogy
„Erdély szebb lesz, mint volt! Eltün-
tetjük a román betörés nyomait, soha
oda nem adjuk ezt a gyönyörű
Erdélyt senkinek!” „Csík, Brassó,
Petrozsény újra a miénk!” Hát igen...
És két-három év múlva?! Kié lett „a
soha nem adjuk senkinek” gyönyörű-
séges földje?

A háborús belső nehézségeink egyik,
kissé mosolyogtató „tudományos”
buzgalmának tekintetem, hogy a
különben nagy tudású dr. Ágoston
Péter azt javasolta a váradi hatóság-

goknak, tekintettel a nagy zsírhiányra: desztillálni kellene a csatornákból a zsiradékot. A közel százezernyi váradi lakostól kb. 240 ezer kilogramm zsiradék kerül a szennyecsatornába – írta a tudós férfiú, a *Nagyváradi* 1916. október 19-i számában. Ötven vagon olcsó szappan lenne készíthető a kitermelt zsírból, Ágoston szerint. Meg is jelent rögtön utána egy gúnyversike, ismeretlen szerzőtől:

*„Hogyan lesz a nyúlból jáger,
Krinolinból hózentráger,
Hogyan lesz a tyúkból kappan,
A csatornalébből szappan,
Műtrágyából hogy lesz éter:
Megmondja Ágoston Péter!”*

A november elsejei lapban felhívás jelent meg, hogy halottak napján se világítson a lakosság a temetőben a sírokon, mert a gyertyapocskelés „hazafiatlan” cselekedet. Az esztergomi főkapitán szintén a temetői kivilágítás ellen foglalt állást.

Mindeközben szigorú levélcenzúra-rendelet is napvilágot látott: ezentúl nyitott borítékban kell feladni a leveleket; katonai és államérdemet sértő küldemény nem adható fel. Pénzhez, csomagban nem lehet levelet mellékelni, az utalványszelvényre se írható magánközlemény. Titkosírás, gyorsírás (!) és Európán kívüli nyelv a levelezésben nem használható! No, jól nézek ki – gondoltam –, ha a Hazay Samunak föladott, lezárt, ajánlott levelemet emiatt nem kézbesítették. Mert amikor feladtuk, még nem olvastuk ezt a rendeletet, ami pedig már akkor érvényben volt.

A tejhiány miatt a váradi polgármester beszüntette a kávéházi, cukrászdai uzsonnakávét. Nagy sajtóvita kerekedett belőle, az újságírók megrövidítve érezték magukat: legyen tejeskávé, ne legyen, illik-e, nem illik? Kit érdekelt ez a helyi másfél száz kávéházi, cukrászdai törzsvendégen kívül?

Házkutatások kezdődtek megyeszerte élelmiszerek után, hogy elrejtett készleteket fedezzenek fel. Az újságok megírták, kik rejtegették az élelmiszereket. Az éhező tömeg meg akarta lincselni őket. Közltek is a letartóztatott élelemrejtegetők és -felhalmozók névsorát. A Kolozsvári utcai Weinstein Léb szatócsboltjából 30 mázsa méz, 50 mázsa

hagyma, 40 mázsa lekvár, egy pincére való alma került elő. Grósz Béla Kapucinus utcai szeszkereskedő pincéjéből 16 mázsa mézet, Weinberger Szarvas utcai üzletéből 20 mázsa gyertyát, a Szalárdi utcai Goldstein Salamonnál 20 mázsa diót kobzott el a hatóság. Minden efféle tudósítás alkalmas volt az amúgy is növekvő antiszemitizmus szítására. Nehéz volt elhinni, hogy csak a zsidó kereskedők rejtegetnek árut, de az újságok, amelyeket máskülönben többségükben zsidók szerkesztettek és adtak ki, őket emlegették árurejtegetőként.

Még vártam a miniszteri választ, lazsáltam a Pestre indulást, amikor híre jött, hogy Biharpüspökiben alakult egy önkéntes harci csoport, az ún. *Tigrisek*. És indulnak a román frontra, tovább űzni a román hadakat, akár a tengerig! Kapitányuk maga Windisch-Grätz Lajos herceg volt, emiatt írták az újságok, hogy november 19-én, vasárnap Nagyváradon, az ünnepélyes zászlóavatásukon részt vesz Hazay Samu honvédelmi miniszter is. A zászlóavatási ünnepségen Nadányi Zoltán költői prologusát követően, a neves váradi Vomácska-vonósnégyes műsora, Biller Irén, Vigh Mancsi, Polgár Mariska, Tompa Béla színművészek föllépése, a 70. gyalogezred zenekarának produkciója, valamint Novomeszky cukrászmester ünnepi teája és süteményeinek élvezete szolgálja meg a kétkoronás belépti díjat. Mindez a Vármegyeház dísztermében zajlik, amelynek tetejére egykoron Ady Endre szerint „felszállott a páva”.

Rám nem a páva szállott az újsághír hallatán, hanem a méreg, hogy nem jött semmi válasz Hazay Samutól tiburcos hangvételelű levelemre! El is határoztam, hogy november 19-én, vasárnap, besántikállok két botommal Nagyváradra. És nincs az a testőr, ajtónálló, fegyveres őrség, amely megakadályozhat a – hírek szerint zsidó származású – miniszterrel való személyes találkozásban! [...] Ides csak hallgatott, mikor a tervemet előadtam neki, hogy a Tigriseket avató, hazafias díszünnepségen magam is részt akarok venni, mindenféle meghívó nélkül is, és személyesen akarom számon kérni Hazay Samutól az elmaradt választ. Ha meg el se jutott hozzá a levelem – mert az is előfordulhat, hogy nem továbbítanak a fontos, országos ügyekkel foglalkozó, magas beosztású emberekhez mindenféle „egyéni nyavalygásokat tartalmazó” panaszleveleket –, akkor ajánlom a miniszter úrnak, hogy tekerje ki az olyan beosztottjainak a nyakát, akik közéje és a nép közé állnak. (...)

Nem ment könnyen, mégis elvonatoztam Váradra: az apátkeresztúri állomásig elvitt egy ismerősünk szekérrel, s ott nem váltottam jegyet. A kalauz megjelenésekor zajos hadirokkant-ordítózást csaptam, hadonásztam a botommal a harmadosztályú ülés fapadján, és megfenyegettem a kalauzt, hogy megverem, ha engem jegyügyben szekál. Jellemző az akkori közhangulatra, hogy alig akadt a velem utazók között, aki a kalauz védelmére kelt volna. A többség az én anarchikus handabandámhoz kontrázott: „Mit akarnak tőle, nem elég, hogy az épségét adta a hazáért Isonzónál, még vonatjegyet is váltson, mikor járni se tud?” Nem kevésbé finom eszközökkel jutottam be a Tigriseket avató és útnak indító vármegeyházi díszünnepség színhelyére. Addig kiabáltam, csapkodtam a két botommal a bejáratnál, míg az őrt állók inkább beengedtek, csak hogy csend és rend legyen, mire jön a miniszter úr meg a (később frankhamisítóvá lett) Windisch-Grätz herceg és a többi előkelőség.

Dr. Cziffra Kálmán főispán mondott megnyitóbeszédet, a Himnusz elhangzása után köszöntötte az előkelőségeket és a megjelenteket. Én tisztelettudóan, szerényen és érdeklődéssel foglaltam el egy széket a legutolsó sorban. Hazay Samu a püspöki palotában volt megszállva, Siegler Konrád altábornagy, Fülöp Artúr altábornagy, Obrincsák István ezredes fogadta és kísérte mindenütt. A délutáni díszműsoron az első sorokban ült Windisch-Grätz Lajos herceg, az akkor még

csak 33 éves, fiatal férfiú, Sigray Antal gróf, a Tigrisek parancsnokai, Mangra Vazul görögkeleti metropolita társaságában, aki a többi román főpappal ellentétben mindig az Osztrák–Magyar Monarchia egysége mellett foglalt állást, kiváltva ezzel a román egyházi és nemzetiségi vezetők gyűlöletét. Jelen volt továbbá Rimler Károly polgármester és Siket Traján postafőigazgató, akiről akkor nem sejtettem, hogy majdani hivatali főnökömet tisztelhetem benne. Hol voltam én még akkor a hadirokkantiskolától és a postai kinevezéstől?

Hazay Samu minisztert nagy ováció fogadta. Vezérezredesi rangja volt, az újságok szerint vesekő-bántalmak kínozták, amolyan 65-70 év közötti férfinak taksáltam. Nadányi Zoltán ifjú – majdan nevéssé vált – váradi költő ez alkalomra írt köszöntőverséből, amelyet másnap az újságok is közöltek, s amelyik a díszünnepségen Polgár Mariska előadásában hangzott el, ezekre a sorokra emlékszem vissza, idejegyzem, mert nem hinném, hogy manapság bármiféle gyűjteményes kötetében napvilágot láthatna:

*„Tigrisek! A bosszúállást
Rátok bízza Isten!
Villanásait nagy haragja
Kardotok hegyére adja.
Fel a zászlót frissen!
Nincs köztetek, ki a célért
Életét ne vetné!
Tigrisek! Áldásunk rátok!
Menjetek és harapjátok
A bestiát ketté!
Harapjátok ketté!”*

Nem voltam akkor se képzett ítéssz, de azt hiszem, a későbbi kiváló költő sem lehetett büszke ezekre a „költői” sorokra! Ennél már én is, már akkor is, emeltebb színvonalú verseket tudtam farigcsálni. Meg is jelentek e buzdító vers ihletésére különböző bökversikék, amelyek nyilván Nadányi sovíniszta kínrímeit gúnyolták ki, de nem kevésbé a harcias vállalkozást, amely november második felében már nem volt valami nagy, hősi feladat. Döglődő oroszánba kellett döfni! Íme, a bökversikék közül egy:

*„A Tigrisek Püspökibe gyűltek,
jó étvággal fogat köszörültek –
itt hagyják nekünk a püspöki falat:
Brätianu lesz a püspök-falat!”*

Lezajlott a műsor, harcias hangulatban éltették Ferenc Jóskát, akire nagyon ráfért már akkor, mert csak két napig bírta ki utána a rászabott, hosszú életet. Sehogyan sem tudtam a nagyúri forgatagban céloimhoz, Hazay miniszterhez furakodni, ha arrafelé botorkáltam, amerre őt vette körül a vendégsereg, valaki mindig elparancsolt onnan. Erőszakoskodásomnak köszönhető, hogy a miniszter is fölfigyelt állandóan visszataszigált, tőle folyvást eltávolított szerény személyemre, és a kísérői közül odaszólt valakinek. Ki az a rokkant katona, és mit akar? Ha már megkérdezték, megmondtam, hogy tisztelettel kérnék engedélyt, hogy egy kérdésföltevés erejéig Hazay Samu vezérezredes úrral beszélhessek. Az érdeklődő tiszt odavezetett a miniszterhez. Én, amennyire botjaimtól tudtam, a katonai regula szerint „lejelentkeztem”, és föltettem a kérdést a miniszternek: megkapta-e az ekkor és ekkor hozzá intézett, ajánlott leveletem? A miniszter eltöprengve nézett végig rajtam, aztán, mint akinek dereng valami, egyik kísérő tisztjéhez fordult:

– Kérlek szépen, kérdezd ki a bajtársat, miről is van szó, aztán referálj nekem feltétlenül. Végeztem!

Már el is viharzott mellettem – majdnem felborigatva engem – az egész úri had, csak a feladattal megbízott szárnysegéd maradt vissza, és nagyon udvariasan bár, de igen sietősen tudakolta, miről is van szó. Röviden előadtam a lényegre szorítkozva. A tiszt fölírta a nevemet, a dátumot, amikor a levelet a postára adta Ides, katonai adataimat és a lakcímemet. Aztán ígérve, hogy referál a miniszternek, otthagyt az eközben kiürült díszteremben, mint Szent Pál a velünk együtt élő nemzetiségeink közül azt a bizonyos egyiket. Egy rendőr sürgős távozásra szólított föl, amit én lassú, sántikáló mozgással teljesítettem.

Este visszavonatoztam Apátke-resztúrra, ott megint várt rám a szerker, odahaza meg ébren az egész család. Mikor elmondtam, mi hogyan történt, apám csak annyit mondott:

– Nem nyugszol, amíg föl nem lógnak valamék fára!

– Lehet, hogy föllógnak, idesapám, de abba is bele fogok szólni, hogy melyikre!

(Folytatjuk)

A szöveget gondozta és szerkesztette:

SZILÁGYI ALADÁR